

Асламассем чăваш кĕввине тĕнчипех янраттараççĕ ● 2 стр.

Анне, аппа та йăмăк, мăшăр... Эсир пуртан кил-çуртăм ашă

ХЫПАР

1997 çулхи январĕн
30-мĕшĕнче тухма пуçланă

6(979) №,
2017,
нарăс/февраль,
18
Хакĕ
ирĕклĕ.

16+

Чăваш ХĔРАРĂМĔ

Хаçата электронлă адреспа та çыру çырма пултаратăр: zuwxeraram@mail.ru.

**“ЧĂВАШ
ХĔРАРĂМĔ” –
20 ÇУЛ**

Хаçат – тăван пекех

Ашă кăмăллă çак хаçат маншăн тус та, тăван та пулса тăчĕ – чунă сывăх кăларăма темиçе çул каяллах çыранса илме пуçларăм та унтанпа çыханăва татмастăп. Анне пек ачашшăн, аппа пек сирĕппĕн, йăмăк пек сепĕçсĕн калаçать вăл. Кирлĕ чухне тиркет, ас пама та ўркенмест, пулăшу алли те тăсать. Ахальтен мар “Чăваш хĕрарăмне” шанасçĕ çынсем. Вулакансен хаçат страницисенче кун çути куракан çырăвĕсем шăпах çакна сирĕплетесçĕ.

**Фаина ЛАЗАРЕВА,
Элĕк район прокурорĕн тивĕçĕсене пурнăçлакан**

Хаçатан черетлĕ номерне чăтайми кĕтетĕп. Чуншăн ытла та сывăх-çке вăл. Хам та чăваш тата хĕрарăм пулнă май чунпа кăна мар, еçле çыханнă самантсем те чылай асăрхатăп унта. Право хуралĕнче тăрăшнă май хам та хаçат валли статьясем çырсах тăратăп, чун ыратăвне вулаканпа пайлатăп. Юлашки вăхăтра сĕмье управси те шуçлак сул çине тăма пуçлани питĕ пăшăрхантарать. Ирĕксĕрех хамăр ўснĕ тапхăр аса килет.

Анне... Пуриншĕн те чи сута сăнар та чи сывăх çын вăл. Ачашласа, тутлă ситерсе, хитре тăхăнтарса ўстермен пире. Вăрлама та, усал еç тума та хăнăхтарман. Еçе вĕрентнĕ, йăлтах еç урлă воспитани панă. Тутлă сиес килет-и? Хитре тăхăнас килет-и? Лайăх вĕрен, тăрăшса еçле, сĕршыва юрăхлă çын пул... Çавăн пек вĕрентнĕ пире аннесем.

Паян та хĕрарăмсене аннесен сута сăнарне упрама, вĕсем пире ырма вĕрентнине аша хывма чĕнсе калас килет. Хаçат та шăпах çакна вĕрентет-çке: сĕмье вучахĕн ашшине упрама, ачасене тĕрĕс-тĕкел ўстерме, вĕсене сирĕп сунат пиллесе инсе вĕстерме. Юратнă кăларăмпа пĕрле пурнăçа лайăхрах йĕркелеме тăрăшасчĕ. Йăлтах хамăртан килет-çке.

Хаклă «Чăваш хĕрарăмĕ», тусăм, тăванăм! Ёмĕрĕ вăрăм, сулу такăр пултăр, йыш хушăнса-ўссе кăна пытăр. Редакцире вай хуракансене аяса тата телей сунатăп!

● Арçын ача суратма кăна кирлĕ-шим? **4 стр.**

● Вилĕмпе кĕрешекен арăмне упăшки айăпа хай çине илме ыйтнă **5 стр.**

● Путене килте чĕпĕ кăлармасть **8 стр.**

● Савнине тавăрас тесе сĕрĕпе сывăраймарăм **9 стр.**

Андрей МИХАЙЛОВ сăнукерчĕкĕ.

Сывлăха çирĕплетекен уяв

Иртнĕ канмалли кунсенче сĕршывĕпех анлă сарăллă амарту – “Раççей йĕлтĕр йĕрĕ” – хастарсене, сывă пурнăç йĕркине кăмăллакансене 35-мĕш хутчен пухрĕ. Чăваш республикинче аяна 2005 султанта йĕркелеççĕ. Кашни районта иртекенскерне халăх хастар хутшăнать. Ахальтен мар йĕлтĕр сырас текенсен йышĕ те сулленех ўсет. Кăçал акă тĕрлĕ ўсĕрме 60 пине яхăн çын хутшăннă. Спорт уявне ЧР Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев усрĕ.

– Паян пирĕнпе старта пĕтĕм Раççей тухать. Эсир ачăрсемпе, юлташăрсемпе, тусăрсемпе, асаннĕр-аслаçăрпа спортан çак уявне суллен хутшăннăшăн сире чунран тав тăватăп, – терĕ вăл патшалăх халăха сывă та вайлă, пултаруллă та сирĕп тĕллелĕ тума тăрăшнине палăртса.

Михаил Васильевич пирĕн республика халăха спортпа туслаштарас кăтартусемпе Раççейре курăмлă вырăн йышăннине

аса илтерчĕ. Паянхи куна 176 пултаруллă ывăл-хĕрĕмĕр – Раççей пĕрлештернĕ командисен йышĕнче. Чылайăшĕ ситĕнĕвĕсемпе савантарсах тăрат. Татьяна Акимова биатлонист кăтартăвĕсем те курăмлă.

– Паян кашниех медале тивĕçеймĕ, сапах кашниех сĕнтерĕ, мĕншĕн тесен ыра кăмăл-туяйăмпа, хавхаланупа хăпартланатăр, – терĕ амăртăван тĕп судьи Геральд Салдимиров.

Тĕп старт, паллах, яланхиллех Шупашкарта иртрĕ. Кунта 13,5 пин çын йĕлтĕр сырчĕ. Аэропорт таврашĕнчи амарту яланхиллех вип-чупуран пуçланчĕ. Старта республика Пуçлăхĕне Михаил Васильевичпа пĕрлех мăшăрĕ Лариса Юрьевна та тухрĕ.

Йăлана кĕнĕ йĕркеле уява хутшăннă чи опытлă йĕлтĕрçĕсене палăртрĕç. Вĕсем – Леонид Никифоровна Вера Орлова. Иккĕшĕ те 84 султа, аппа пулин те йĕлтĕр сырма пăрахмасçĕ-ха. Чи самраки – 144-мĕш ача садне сўркен 2,5 султи Дарья Иванова. Професси шайĕнче чупакансем 3, 5 тата 10 километр дистанцисенче медальсене салатрĕç.

Татьяна НАУМОВА.

Çанталăк

кăнтăрла сĕрле

18.02	–06	–03	☀
19.02	–05	–03	☀
20.02	–02	–05	☀
21.02	–07	–09	☀
22.02	–06	–09	☀
23.02	–08	–06	☀
24.02	–05	–07	☀

Сырантару-2017

“Хыпар” Издательство сурчĕн кăларăмĕсене

2017 çулăн II сурринче илсе тăмашкăн сырантарма пуçланă.

Пуш уйăхĕн 31-мĕшĕччен

«ХЫПАРА» – 624 тенкĕпе, «ХЫПАР-эрнекуна» – 286,92 тенкĕпе,

«ЧĂВАШ ХĔРАРĂМНЕ» 316, 74 тенкĕпе кашни сыхăну уйрăмĕнчех сырантараççĕ.

ТУСЛАХ УЯВĔ**Наци пуянлăхне
упраççĕ**

Мурмански Чăваш культура центрĕн ертÿси Раиса Садакова кăрлач уйăхĕн вĕçĕнче тĕрлĕ наци «Туслăх уявĔ» фестивале хутшăнни пирки хăпартланса пĕлтерет. Ая регионти халăхсен йăли-йĕркине сыхласа хăварас тĕлĕшпе вунпĕрмĕш хут йĕркелесĕ. Кăçал вăл Мурманск, Кола, Апатиты, Заозерск Мончегорск, Ловозеро, Видяево сыннисене Сергей Киров ячĕллĕ культура керменне пуçтарнă. Мурманск облаçĕн шалти политика тата массăллă коммуникацисен министрĕн сÿмĕ Михаил Шилов фестивале хутшăнакансен йышĕ сÿлсерен пысăклинне палăртнă. «Пирĕн тăрăхра 100 ытла наци сынни пуранат. Вĕсемшĕн пуриншĕн те туслăх нимрен хаклăрах», – тенĕ вăл.

Фестивале килнисем пĕр-пĕрне юрă ташăпа тыткăнланă. Шăпчăк сассиллĕ Раиса Садакова çинчен «Мурманск хыпарçи» хаçатра сырине палăртма кăмăллă.

«Куракансем уява ачасем хутшăнине пушсех ырларĕç. Халь кăна Раиса Садакова пĕчĕк мăнукĕсене сцена сине илсе тухатчĕ. Халь ака вĕсем – наци тумĕпе тата хитререх куракан хĕрсем», – хисеп çĕнсе илкĕскерне калем ачисем палласа çитни çак йĕркесенчен те куракан.

Туслăх уявĕнче йĕркеленĕ куравра тĕрлĕ наци сыннисем хайсен хайнеевĕрлĕхне кăтартнă. Чăвашсем те аруран аравă куçакан халăх пуянлăхĕпе, йăли-йĕркипе паллаштарнă. Çăварни эрине мĕнле ирттерине каласа кăтартни, сăмахран, ыттисемшĕн кăсăклă пулнă.

Концертта Чăваш культура центрĕ виçĕ юрă шăрантарнă. Залри халăх вĕсене çав тери ашшăн йышăннă.

Марина ТУМАЛАНОВА хатĕрленĕ.

ЫРĂ ТĔСЛĔХ**Йăмраллă чăваш
ялĕсĕр тунсăхларăм**

«Суллансан вĕренме ан вăтан, ватăлсан вĕрени пач вĕренменнинчен çĕр хут аванрах пулĕ», – тенĕ Эзоп.

Чĕмпĕрти пĕтĕмĕшле пелÿ паракан 21-мĕш вăтам школта технологи предметĕпе «Чăваш халăхĕн культури, историйĕ тата пулăвĕ» кружока ертсе пыракан Юлия Серебрякована авалхи грексен паллă юптаруçи çак сăмахсене ун пирки каланăнах туйнать.

– Эпĕ Самар облаçĕнчи Кушкă районĕнчи Кĕлтес ялĕнче суралнă. Асаннен Прасковья Теребинован юмахĕсене итлесе çитеннĕ. Ачаран юрлама-ташлама, вулама юрататтăм. Клуб сцени çинче чăваш спектаклĕсем лартаттăм. Шкулта вĕреннĕ чухне çемье Ульяновск облаçĕнчи Чартаклă районĕнчи Мирный поселокне куçса килчĕ. Эпĕ йăмраллă чăваш ялĕшĕн, таван чĕлхепе пулсисшĕн тунсăхлама пуçларăм. Аплăма аттестат илсен аван сĕвĕç пулас ĕмĕтпе Чĕмпĕрти профессие техника 5-мĕш училищине вĕренме кĕтĕм. Ун хыççăн 13 сул самаях пысăк предприятире сĕвĕсере вай хутăм. Çак хушăра бухгалтер, юриста вĕрентĕм. Кам хушăшланă-ха хĕрĕх сула çитесе школта ĕçлеме пуласса, аслă школта учителе вĕренессе? Хамăн çемье Карлинскинче тĕплесен 2009 султа школта технологи урокне тытса пыма сĕнчĕ. Эпĕ килĕшрĕм. Каярах чăваш чĕлхипе тата литературипе кружок йĕркелеме хушăшларăм. Ėç-пуç йĕркеленсе кайрĕ. Хальччен ачасемсĕр, вĕрентÿ ĕçĕсĕр мĕнле пураннă-ши эпĕ? – терĕ Юлия Александровна.

Хĕрачасене кĕпе-саппун сĕлеме вĕрентет, ал ĕсне хисеплеме хăнăхтарать вăл. Чăваш ачисем таван халăх культурине, йăли-йĕркине, уявĕсене аса хывчăр, вулама-сырма пĕлчĕр тесе ырми-канми тăрăшат. Тĕрлĕ проектпа конкурса та хастар хутшăнать учитель, мастăр-классе ирттерме кăмăл-

лать, тĕрлет, çĕлет, сыхать, ўкерет... Мĕнле ĕспе кăна апаланма пĕлмест! Чăваш кĕпи те çĕлет, чăвашла тумлантарнă пуканесем асталать, пусма татăкĕнчен сумка калăплат.

– Хамăн пĕлĕве ачасене пама май пурриех – телей. «Саккармĕшсемпе» юбка сĕлерĕмĕр, вĕслесен школ тăрăх мода кăтартса сÿрерĕмĕр. Ачасем мана сырса илчĕç те: «Юлия Александровна, мĕншĕн пире чаплăрах пусма туянма каламарăр, эфир выля-малла сĕç пуль тесе урок йÿнĕ тавар илсе килтĕмĕр. Пирĕн юбкасем ют çĕршывра сĕленчĕн те илемлĕрех пулчĕç», – терĕç. Çак сăмахсем маншăн чĕрене пыл сĕрнĕ евĕр пылак туйанчĕç, – пĕлтерет вăл. – Ман телей, мухтав – ачасем: икĕ ывăлла хĕр. Савнă мăшăр пур пуçарура та хавхалантарать. Анне те килсе сÿрет, пулăшат. Кĕçĕнине эпĕ 40 султа суратнă – пĕчĕскерне ўстерме кукамăшĕ нумай пулăшрĕ. Тавах ая. Вырсарникунсерен урама уçа сывлăшпа килнеме сÿретпĕр: тавайкинчен çунашкапа ярăнатпăр, йĕлтĕр сине тăратпăр.

Ачасен сăввисене итленĕ хыççăн кружока алăпа сырмалли «Первый блин» журнал никĕслерĕмĕр. Унта эфир сăвăсем сыратпăр. Пĕрле сÿтсе яватпăр, тÿрлететпĕр. Пултаруллă шăпăрлансен хайлавĕсене чăвашла куçарма хушăшларăм. Хăтланса пăхрăм та – куçару ĕçĕ килĕшрĕ. Паян ачасен хайсен сăввисене чăвашла пăхмасăр вĕренме май пур.

Юлия Александровнăн Тав хуçĕсемпе Хисеп грамоти нумай. Ульяновск облаçĕнчи таван чĕлхепе литература вĕрентекенĕсен 2016 султа иртнĕ амăртăвĕнче иккĕмĕш вырăн йышăннă вăл. Çакă тăрăшуллă чăваш хĕрачĕн – пысăк ситĕнĕвĕ.

Елена АЛЕКСЕЕВА.

Чĕмпĕр чăвашĕсен «Канаш» хаçачĕн материалĕпе уçа курнă!

ПУЛТАРУЛАХ**Шăнкăр-шăнкăр
шыв юхатъ,
таван юрă янăратъ...**

Эпĕ «Чăваш хĕрарамĕ» хаçата нумай сул сыранса илетĕп. Çавăнпа хамăран ансамбль çинчен каласа кăтартмасăр пултараймастăп.

Эфир суралнă тăрăхран аякра пуранатпăр пулин те таван халăхĕн чĕлхине, йăли-йĕркине упраса хăварма тăрăшатпăр. Пирĕн йыш Чăваш Республикинчи Улатăр, Патăрьел, Комсомольски, Красноармейски, Канаш, Тăвай, Çĕрпÿ, Хĕрлĕ Чутай районĕнчен, Самар облаçĕнчен тата Тутарстанран килнĕ чăвашсенчен чăмăртаннă. Аякри Çĕпĕрте пурансан та таван тăрăха манмастпăр.

Хĕрлĕ Сыр хулинче чăваш халăхĕн сĕпĕç те илемлĕ йăла-йĕрке юррисем янăраççĕ. 25 сул хайĕн асталăхне туптанă «Юманлăх» ушкăн аста кăна çитменши? Иркутск, Кемĕр облаçĕсенче, Дивногорск, Енисейск, Канск, Лесосибирск, Назарово, Сосновоборск, Томск, Шушенское хулисĕнче, Абакан, Березов, Дзержинск, Козульск, Казачинск, Первомайск, Сухобузимск районĕсенче лайăх пĕлĕçĕ пире. Пĕтĕм çĕрте Çĕпĕр халăхĕ ашă кăмăлла алă çупса хавхалантарать юрă ачисене.

«Юманлăх» ушкăнăн тĕрĕллĕ тумтирĕ

кăна мар, чăваш халăхĕн сĕпĕç кĕвĕллĕ юррисем куракана савăнтарасçĕ, ырă туйăмсем вăратаççĕ, юрă тыткăнĕнче пулнă телейлĕ саманта яланах асра тытма пулăшасçĕ.

Çак сăмахсене сырнă чухне мана Чăваш наци конгресĕ сÿмĕнче халăх ачисен пĕрлешĕвĕн ертÿси Зинаида Воронова Крымри Акатуйра калани аса килет: «Чăваш кĕнеки сухалман, вăл чăваш тумĕнче тĕреленсе юлнă, чăваш юррине куçнă». Чан та, çак илем итленĕн кураканăн чĕрине вырнаçса юлат. Ака вăл – авалхи тĕрĕсемпе юрасен сăмахĕсенче пытарнă чăваш халăхĕн сырулăхĕпе историйĕ.

Ахах пек хаклă çак пуянлăха упрас килет. Чăваш культурине саракан, таван халăх сăпайлăхне юрăра уçса паракан «Юманлăх» ушкăн йышне сирĕп сывлăх сунатăп. Вырăнти сцена ачисен пултарулăхĕ çалкуç пекх тапса тăтăр.

Светлана БАРАБАНОВА,
«Юманлăх» ушкăн ертÿчи.

ЙĂЛА-ЙĔРКЕ**Сурхури те, Çăварни те...**

Тюмень облаçĕнчи йăхташăмăрсем асатте-асанне йăли-йĕркине май пур таван упрама, тытса пыма тăрăшасçĕ. Чăвашлăх туйăмĕ пĕр тĕвве пухать аякри таванăмăрсене.

Ака Çăварни те вĕсем йышлăн пуханса хаваслăн ирттересшĕн. Пысăк та анлă уява ирттерме, тута-çăвар тăрăх су юхтара-юхтара икерчĕ сĕме вĕсем Исетски районĕнчи Шорохово ялĕнче пуханасшăн.

Хастар йăхташăмăрсем Сурхури те анлăн уявланă.

Ираида Маслова йĕркелесе пынипе ассоциаци наци уявĕсене час-часах йĕркелет, унта облаçри тĕрлĕ райнти халăха пухма тăрăшасçĕ.

Анна НИКОЛАЕВА.

